

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

(πρώην Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής – Μεσολόγγι)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ 01/01/2017**

ΟΝΟΜ/ΜΟ: ΛΟΛΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΡ. ΜΗΤΡΩΟΥ: 16438

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

Περίληψη

Η κοινωνική ασφάλιση θεωρείται βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η παρατεταμένη οικονομική κρίση της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα και η συνεχιζόμενη υγειονομική κρίση της COVID-19, σε συνδυασμό με το διαρκώς αυξανόμενο δημογραφικό πρόβλημα της χώρας, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η μελέτη του ασφαλιστικού συστήματος της Ελλάδας, τόσο από την ποσοτική πλευρά, όσο και από την οπτική των μεταρρυθμίσεων που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια. Η ανάλυση που έλαβε χώρα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας έδειξε αρχικά την ανάγκη της μεταρρύθμισης του 2017, η οποία συνεχίστηκε και με τους νόμους του 2020 και αφετέρου παρατηρήθηκαν και κάποια αρχικά σημάδια μεταστροφής της κατάστασης ήδη από το 2018.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	8
1. Θεωρητική προσέγγιση και ταξινόμηση των ασφαλιστικών συστημάτων παγκοσμίως	10
1.1. Διεθνή πρότυπα για τις συντάξεις γήρατος	10
1.2. Τύποι συνταξιοδοτικών συστημάτων	12
1.3. Οι γενικοί πυλώνες και οι βασικές αρχές του συστήματος του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας.....	13
2. Η επίπτωση της πανδημίας στα ευρωπαϊκά ασφαλιστικά συστήματα. Τελευταίες εξελίξεις	18
2.1. Ο αντίκτυπος της κρίσης COVID-19 στην επάρκεια των συντάξεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.....	18
2.2. Τάσεις στα ευρωπαϊκά κράτη σχετικά με την εξέλιξη των ασφαλιστικών τους συστημάτων.....	19
3. Στοιχεία για το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα	24
3.1 Στοιχεία σχετικά με την κατανομή των εισφορών ανάμεσα στους 3 πυλώνες .	24
3.2. Στοιχεία για τις ιδιωτικές ασφάλισεις στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια	25
3.3. Στοιχεία για τις επαγγελματικές εισφορές στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. 26	
3.4. Στοιχεία για τις συντάξεις από το δημόσιο στην Ελλάδα πριν και μετά την ασφαλιστική μεταρρύθμιση του 2017.....	34
4. Το συνταξιοδοτικό πλαίσιο στην Ελλάδα σήμερα.....	41
4.1 Η κύρια σύνταξη των ασφαλισμένων.....	41
4.1.1 Συντάξεις Γήρατος	41

4.1.2 Συντάξεις λόγω θανάτου.....	42
4.1.3. Συντάξεις αναπηρίας ή ανικανότητας εργασίας.	42
4.1.4. Παράλληλη ασφάλιση.....	43
4.1.5. Σύνταξη με οφειλές στον ΕΦΚΑ.....	43
4.2. Η Επικουρική σύνταξη των ασφαλισμένων	44
4.3. Εφάπαξ παροχές στους ασφαλισμένους.....	44
4.4 Οι εισφορές των ασφαλισμένων.....	44
4.4.1. Οι ασφαλιστικές εισφορές των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα.....	45
4.4.2. Οι ασφαλιστικές εισφορές των μισθωτών του δημόσιου τομέα.....	46
4.4.3. Οι ασφαλιστικές εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών και των αυτό- απασχολούμενων	47
4.4.4. Οι ασφαλιστικές εισφορές των αγροτών και των εργατών γης.....	48
4.4.5. Οι ασφαλιστικές εισφορές για παράλληλη απασχόληση.....	49
Συμπεράσματα.....	50
Βιβλιογραφία.....	53

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Οι βασικές αρχές για τα ασφαλιστικά συστήματα του ILO	13
Πίνακας 2 Χαρακτηριστικά των τριών πυλώνων ενός συνταξιοδοτικού συστήματος	15
Πίνακας 3. Η διάκριση ανάμεσα στον διανεμητικό και τον κεφαλαιοποιητικό πυλώνα.	16
Πίνακας 4. Είσοδος και έξοδος στην αγορά εργασίας σήμερα και σε 30 χρόνια με βάση τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης	21
Πίνακας 5. Τα ασφάλιστρα των ιδιωτικών ασφαλίσεων για το 2017.....	25
Πίνακας 6. Στοιχεία σχετικά με την φορολογική αντιμετώπιση της ιδιωτικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες για το 2020.....	27
Πίνακας 7. Στοιχεία ενεργητικού και παθητικού των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα την περίοδο 2019- 2020, σε εκατομμύρια ευρώ.	29
Πίνακας 8. Στοιχεία ασφαλισμένων στα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, την περίοδο 2005 με 2020.	31
Πίνακας 9. Στοιχεία ασφαλισμένων και εισφορών κλάδου σύνταξης Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης, 2017-2020	32
Πίνακας 10. Στοιχεία ασφαλισμένων στα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης την περίοδο 2004- 2020.....	33
Πίνακας 11. Η συνταξιοδοτική δαπάνη στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ στο άμεσο μέλλον.	36
Πίνακας 12. Η μεταβολή του πλήθους των συνταξιούχων ανά κατηγορία από τον Δεκέμβριο του 2016 στον Δεκέμβριο του 2021	36
Πίνακας 13. Η μεταβολή του μέσου μηνιαίου εισοδήματος ανά κατηγορία από τον Δεκέμβριο του 2016 στον Δεκέμβριο του 2021	37

Πίνακας 14. Ανάλυση Συντάξεων ανά Κατηγορία και κλίμακα ποσού δαπάνης για τον Δεκέμβριο του 2016	38
Πίνακας 15. Ανάλυση Συντάξεων ανά Κατηγορία και κλίμακα ποσού δαπάνης για τον Δεκέμβριο του 2021	39
Πίνακας 16. Η μηνιαία εισφορά για την κύρια σύνταξη των ελεύθερων επαγγελματιών και των αυτοαπασχολούμενων, όπως ισχύει σήμερα.....	47
Πίνακας 17. Η μηνιαία εισφορά για την κύρια σύνταξη των αγροτών, όπως ισχύει σήμερα	48
Πίνακας 18. Διαρθρωτικές παρεμβάσεις στο ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια	51
Πίνακας 19. Κύρια και επικουρική συνταξιοδοτική δαπάνη τον Σεπτέμβριο του 2013 και του 2018 αντίστοιχα.....	52

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. Πληρωμές για συντάξιμες εισφορές στην Ελλάδα το 2017	25
Διάγραμμα 2. Στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη του αριθμού των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα την περίοδο 2004- 2021.	28
Διάγραμμα 3. Η διαχρονική εξέλιξη των τριών δεικτών εισφορών των εργαζόμενων στην Ελλάδα, την περίοδο από το 2004 μέχρι και το 2020.	30
Διάγραμμα 4. Η συνολική συνταξιοδοτική δαπάνη στην Ελλάδα σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ από το 1980 μέχρι και το 2015.	35

Εισαγωγή

Η κοινωνική ασφάλιση θεωρείται συνήθως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Κατοχυρώνεται ως έχει σε διεθνή νομικά κείμενα όπως η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Για τους ηλικιωμένους, που ορίζονται ως τα άτομα που έχουν συμπληρώσει μια ελάχιστη ηλικία συνταξιοδότησης, υποστηρίζεται η αρχή του δικαιώματος να λαμβάνουν εισόδημα σε μετρητά με τη μορφή σύνταξης γήρατος σε τακτική και συγκεκριμένη βάση (Bloom & McKinnon, 2013).

Επιπλέον, θα πρέπει να θεωρείται όχι μόνο επιθυμητό, αλλά φυσιολογικό οι κοινωνίες να θεσπίζουν ρυθμίσεις σχεδιασμένες με στόχο την πραγματοποίηση αυτού του ανθρώπινου δικαιώματος, δεδομένων των εθνικών ηθών και εθίμων και της ύπαρξης ολοκληρωμένων πλαισίων εθνικού και διεθνούς δικαίου.

Ωστόσο, η παγκόσμια πραγματικότητα από αυτή την άποψη είναι διαφορετική. Αν και όλες οι χώρες διαθέτουν κάποια μορφή θεσμικής παροχής κοινωνικής ασφάλισης, αυτή η διάταξη είναι, στην πράξη, συχνά ανεπαρκής. Ως αποτέλεσμα, ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (International Labor Organization, ILO) αναφέρει ότι «περίπου 5,1 δισεκατομμύρια άνθρωποι, που αντιστοιχούν στο 75 τοις εκατό του παγκόσμιου πληθυσμού, δεν καλύπτονται από επαρκή κοινωνική ασφάλιση» (ILO, 2011, σ. xxι).

Αυτό που λείπει συχνά είναι η πληρότητα όσον αφορά την κάλυψη του πληθυσμού και των κινδύνων που καλύπτονται και η ικανότητα προσφοράς επαρκών οφελών και ποιοτικών υπηρεσιών με βιώσιμο τρόπο.

Ένα άλλο ζήτημα της πολιτικής οικονομίας είναι ότι σε ένα πλαίσιο περιορισμένων οικονομικών πόρων και διοικητικών ικανοτήτων, η απόφαση να δαπανηθούν περισσότερα για ένα πρόγραμμα συνταξιοδότησης γήρατος θα έχει το κόστος της διοχέτευσης των δαπανών μακριά από άλλες εξίσου σημαντικές ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων στόχων διαφορετικής κοινωνικής πολιτικής. Τέτοιες επιλογές μπορεί να αντιπροσωπεύουν μια αντιστάθμιση μεταξύ δικαιοσύνης και αποτελεσματικότητας (McCord, 2010).

Ως αποτέλεσμα, οι χώρες πρέπει να βασίζονται στην πολιτική βούληση και την ηγεσία για να διευρύνουν ή να εμβαθύνουν τα συνταξιοδοτικά προγράμματα γήρατος. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ένας βαθμός εκμάθησης πολιτικών μπορεί να συμβεί τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, η «επαναληπτική φύση της χάραξης πολιτικής αντανακλά το γεγονός ότι η επιτυχία δεν επιτυγχάνεται πάντα και σε κάθε περίπτωση, ενώ σπάνια επιτυγχάνεται με την πρώτη προσπάθεια» (Casey, 2009, σ. 104).

Και ακόμη και όταν η χάραξη πολιτικής μπορεί να θεωρηθεί επιτυχής, μπορεί να απαιτηθεί μελλοντική προσαρμογή για να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των παραμέτρων. Για τα συνταξιοδοτικά συστήματα γήρατος, αυτές οι παράμετροι συνήθως περιλαμβάνουν την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, τη μείωση της γονιμότητας και τις παλαιότερες ηλικίες συνταξιοδότησης (Barr & Diamond, 2008).

Με βάση όλα όσα αναφέρθηκαν μέχρι τώρα, σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η μελέτη του ασφαλιστικού συστήματος της Ελλάδας, τόσο από την ποσοτική πλευρά, όσο και από την οπτική των μεταρρυθμίσεων που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια.

Για τον σκοπό αυτό η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο λαμβάνει χώρα μια σύντομη θεωρητική αναφορά στα είδη και τους τύπους των ασφαλιστικών συστημάτων παγκοσμίως, ενώ στο δεύτερο το ενδιαφέρον στρέφεται στα ασφαλιστικά συστήματα της Ευρώπης και στον τρόπο με τον οποίο αυτά φαίνεται να επηρεάστηκαν από την πρόσφατη πανδημία.

Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ελληνική πραγματικότητα και παρέχει ποσοτική πληροφόρηση σχετικά με τους τρεις πυλώνες του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα, ενώ στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται μια λεπτομερής αναφορά στις αλλαγές που έλαβαν χώρα στο ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας μέσα από τους νόμους του 2016 και του 2020. Η εργασία κλείνει με την εξαγωγή των σημαντικότερων συμπερασμάτων

1. Θεωρητική προσέγγιση και ταξινόμηση των ασφαλιστικών συστημάτων παγκοσμίως

1.1. Διεθνή πρότυπα για τις συντάξεις γήρατος

Τα δικαιώματα των ηλικιωμένων στην κοινωνική ασφάλιση και σε ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο για την υποστήριξη της υγείας και της ευημερίας τους, συμπεριλαμβανομένης της ιατρικής περίθαλψης και των απαραίτητων κοινωνικών υπηρεσιών, ορίζονται στις κύριες διεθνείς πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (UDHR, 1948), και σε γενικότερους όρους στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR, 1966).

Το περιεχόμενο αυτών των δικαιωμάτων προσδιορίζεται περαιτέρω στο κανονιστικό σώμα προτύπων που αναπτύχθηκε από τον ILO, το οποίο προβλέπει συγκεκριμένη καθοδήγηση προς τις χώρες για την εφαρμογή του δικαιώματος των ηλικιωμένων στην κοινωνική ασφάλιση, από τα βασικά επίπεδα της σύνταξης, έως την πλήρη υλοποίηση της.

Η Σύμβαση για την Κοινωνική Ασφάλιση (Ελάχιστα Πρότυπα), 1952 (Αρ. 102), η Σύμβαση Γήρατος, Αναπηρίας και Παροχών, 1967 (Αρ. 128), και η συνοδευτική Σύσταση Αρ. 2012 (αρ. 202), παρέχουν ένα διεθνές πλαίσιο αναφοράς που καθορίζει το εύρος και τα επίπεδα των παροχών κοινωνικής ασφάλισης που είναι απαραίτητα και επαρκή για τη διασφάλιση της διατήρησης του εισοδήματος και της ασφάλειας του εισοδήματος, καθώς και της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, σε μεγάλη ηλικία. Η επέκταση της κάλυψης σε όλα τα ηλικιωμένα άτομα αποτελεί βασικό στόχο αυτών των προτύπων, με στόχο την επίτευξη καθολικότητας της προστασίας, όπως αναφέρεται ρητά στη Σύσταση Αρ. 202.

Οι συμβάσεις αριθ. 102 και 128 και η σύσταση αριθ. 131 προβλέπουν την καταβολή των συντάξεων γήρατος, σε εγγυημένα επίπεδα, μετά την ολοκλήρωση μιας περιόδου εργασίας και την τακτική προσαρμογή τους για τη διατήρηση της αγοραστικής δύναμης των συνταξιούχων.

Πιο συγκεκριμένα, οι Συμβάσεις αριθ. 102 και 128 προβλέπουν την παροχή εισοδηματικής ασφάλειας σε άτομα που έχουν συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησης μέσω συντάξεων που σχετίζονται με τις αποδοχές (που εγγυώνται ελάχιστα επίπεδα παροχών ή ποσοστά αναπλήρωσης που αντιστοιχούν σε προκαθορισμένο ποσοστό των προηγούμενων αποδοχών ενός ατόμου – ιδίως για εκείνων με χαμηλότερες αποδοχές) ή και με κατ' αποκοπή συντάξεις μη ανταποδοτικού χαρακτήρα, οι οποίες μπορούν είτε να είναι καθολικές είτε να ελέγχονται βάσει των πόρων.

Τα εγγυημένα ελάχιστα επίπεδα για το τελευταίο θα πρέπει να είναι μια προδιαγεγραμμένη αναλογία των μέσων αποδοχών ενός τυπικού ανειδίκευτου εργάτη, αλλά με την προϋπόθεση ότι το «σύνολο του επιδόματος και των άλλων διαθέσιμων μέσων ... θα επαρκεί για τη διατήρηση της υγείας και της ευπρέπειας της οικογένειας του δικαιούχου» (Σύμβαση αρ. 102, άρθρο 67(α)).

Η σύσταση αριθ. 202 συμπληρώνει αυτό το πλαίσιο ζητώντας την εγγύηση της βασικής ασφάλειας εισοδήματος σε όλα τα άτομα σε τρίτη ηλικία, δίνοντας προτεραιότητα σε όσους έχουν ανάγκη και σε όσους δεν καλύπτονται από τις υπάρχουσες ρυθμίσεις. Μια τέτοια εγγύηση θα λειτουργούσε ως διασφάλιση έναντι της φτώχειας, της ευπάθειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην τρίτη ηλικία για άτομα που δεν καλύπτονται από ανταποδοτικά συνταξιοδοτικά συστήματα.

Έχει επίσης μεγάλη σημασία για τους συνταξιούχους των οποίων τα οφέλη επηρεάζονται από τις οικονομικές ζημίες που υφίστανται τα συνταξιοδοτικά ταμεία, των οποίων οι συντάξεις δεν προσαρμόζονται τακτικά στις αλλαγές στο κόστος ζωής ή των οποίων οι συντάξεις είναι απλώς ανεπαρκείς για την εξασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης στα απαραίτητα αγαθά και υπηρεσίες και επιτρέπουν τη ζωή με αξιοπρέπεια. Τα πρότυπα κοινωνικής ασφάλισης του ILO παρέχουν επομένως ένα ολοκληρωμένο σύνολο αναφορών και ένα πλαίσιο για τη δημιουργία, ανάπτυξη και διατήρηση συστημάτων συνταξιοδότησης γήρατος σε εθνικό επίπεδο.

Μια σημαντική πρόκληση κοινωνικής πολιτικής που αντιμετωπίζουν οι γηράσκουσες κοινωνίες είναι η εξασφάλιση επαρκούς επιπέδου εισοδήματος για όλους τους ανθρώπους σε μεγάλη ηλικία χωρίς να γίνεται, κατά μία έννοια, μια υπέρ-εκμετάλλευση των ικανοτήτων των νεότερων γενεών. Ενόψει της πρόκλησης χρηματοδότησης και βιωσιμότητας που αντιμετωπίζουν τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης στο πλαίσιο της δημογραφικής αλλαγής,

το κράτος έχει να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στην πρόβλεψη της μακροπρόθεσμης ισορροπίας μεταξύ πόρων και δαπανών, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα ιδρύματα θα εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους έναντι των ηλικιωμένων ατόμων.

1.2. Τύποι συνταξιοδοτικών συστημάτων

Σε όλη την ιστορία της κοινωνικής ασφάλισης, τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικό μέσο για τη διασφάλιση της εισοδηματικής ασφάλειας των ηλικιωμένων καθώς και για την καταπολέμηση της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας.

Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, τα συνταξιοδοτικά συστήματα μπορούν να οργανωθούν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Ο στόχος της ταξινόμησης των συνταξιοδοτικών συστημάτων είναι η κατηγοριοποίηση των βασικών λειτουργικών αρχών τέτοιων συστημάτων, καθώς και η δυνατότητα γενικών συγκρίσεων του αντικτύπου τους στην εκπλήρωση των στόχων κοινωνικής ασφάλισης. Από την άποψη του ILO, όλα τα συνταξιοδοτικά συστήματα που συμβάλλουν στην ασφάλεια του εισοδήματος λόγω γήρατος είναι αποδεκτά από τον ίδιο. Ωστόσο, ο βαθμός συνάφειάς τους μετράται από τη συμμόρφωσή τους με τα πρότυπα του ILO για την κοινωνική ασφάλιση (ILO, 2018).

Η συντριπτική πλειονότητα των χωρών (186 από τις 192 χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες) παρέχουν συντάξεις με τη μορφή περιοδικών παροχών σε χρήμα μέσω τουλάχιστον ενός συστήματος και συχνά μέσω ενός συνδυασμού διαφορετικών τύπων ανταποδοτικών και μη ανταποδοτικών συστημάτων. Οι υπόλοιπες έξι χώρες δεν προσφέρουν συγκεκριμένα περιοδικά οφέλη για τα ηλικιωμένα άτομα. Ορισμένες από αυτές παρέχουν εφάπαξ παροχές μέσω ταμείων προνοίας ή παρόμοιων προγραμμάτων (ILO, 2018).

Σε 72 χώρες (39 τοις εκατό του συνολικού αριθμού χωρών με διαθέσιμες πληροφορίες) υπάρχουν μόνο ανταποδοτικά συστήματα. Η συντριπτική πλειονότητά τους λειτουργεί στο πλαίσιο συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, που καλύπτει κυρίως μισθωτούς και αυτοαπασχολούμενους. Μεταξύ των χωρών, σε 12 περιπτώσεις οι συντάξεις παρέχονται αποκλειστικά μέσω μη ανταποδοτικών συστημάτων. Από αυτά, τα περισσότερα παρέχουν καθολική κάλυψη (ILO, 2018).

Ο συνδυασμός ανταποδοτικών και μη ανταποδοτικών συστημάτων είναι η κυρίαρχη μορφή οργάνωσης συνταξιοδοτικών συστημάτων στον κόσμο, καθώς 102 χώρες διαθέτουν συνταξιοδοτικά συστήματα τόσο ανταποδοτικών όσο και μη ανταποδοτικών μορφών. Τα μη ανταποδοτικά προγράμματα ποικίλλουν. Αναλυτικότερα, 14 χώρες παρέχουν καθολικά οφέλη σε όλα τα ηλικιωμένα άτομα που υπερβαίνουν ένα ορισμένο όριο ηλικίας, 24 χώρες παρέχουν παροχές βάσει συνταξιοδοτικού ελέγχου σε ηλικιωμένους που δεν λαμβάνουν άλλη σύνταξη και 64 χώρες παρέχουν παροχές βάσει πόρων σε ηλικιωμένους κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο εισοδήματος (ILO, 2018).

1.3. Οι γενικοί πυλώνες και οι βασικές αρχές του συστήματος του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει συνοπτικά τις βασικές αρχές του ILO σχετικά με τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διέπουν τα ασφαλιστικά συστήματα των χωρών

Πίνακας 1. Οι βασικές αρχές για τα ασφαλιστικά συστήματα του ILO

Αύξουσα σειρά	Ονομασία
Αρχή 1 ^η	Καθολικότητα
Αρχή 2 ^η	Κοινωνική αλληλεγγύη και συλλογική χρηματοδότηση
Αρχή 3 ^η	Επάρκεια και προβλεψιμότητα των ωφελειών
Αρχή 4 ^η	Συνολική και πρωταρχική ευθύνη της Πολιτείας απέναντι στις συντάξεις
Αρχή 5 ^η	Μη διάκριση, ισότητα των φύλων και ανταπόκριση στις ειδικές ανάγκες

Αρχή 6 ^η	Χρηματοοικονομική, δημοσιονομική και οικονομική βιωσιμότητα
Αρχή 7 ^η	Διαφανής και χρηστή οικονομική διαχείριση και διοίκηση
Αρχή 8 ^η	Συμμετοχή κοινωνικών εταίρων και διαβουλεύσεις με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη

Πηγή ILO, 2018.

Η κύρια ιδέα πίσω από την έννοια του συνταξιοδοτικού συστήματος πολλών πυλώνων είναι η δυνατότητα συνδυασμού ενός συνόλου μέσων κοινωνικής προστασίας, καθένα από τα οποία διαδραματίζει μία ή περισσότερες λειτουργίες, για να εγγυηθεί ολόκληρο το φάσμα των στόχων ενός εθνικού συνταξιοδοτικού συστήματος.

Πυλώνας 0 Αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ελάχιστου επιπέδου κοινωνικής προστασίας για τους ηλικιωμένους. Αυτός ο πυλώνας παρέχεται συνήθως μέσω ενός μη ανταποδοτικού συνταξιοδοτικού συστήματος. Χρηματοδοτείται από τον γενικό προϋπολογισμό (συχνά χρηματοδοτείται από φόρους). Η καθολικότητα της κάλυψης μπορεί να επιτευχθεί μέσω ενός καθολικού μη ανταποδοτικού συστήματος ή με συνδυασμό κοινωνικής ασφάλισης και συνταξιοδοτικού καθεστώτος με κάποιο έλεγχο πόρων ή ενός συνταξιοδοτικού συστήματος. Ανεξάρτητα από τον ειδικό σχεδιασμό του Πυλώνα 0, θα πρέπει αυτός να εγγυάται ένα ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος, με επαρκή επίπεδα οφέλους, για μια ζωή με αξιοπρέπεια. Η δημιουργία ενός κατώτατου ορίου κοινωνικής προστασίας για ηλικιωμένα άτομα αντιπροσωπεύει μία από τις σημαντικότερες προτεραιότητες ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες με υψηλά επίπεδα ανεπίσημης οικονομίας και φτώχειας, και όπου η επέκταση της κάλυψης με ανταποδοτικότητα είναι πιθανό να συμβεί μετά από πολλά χρόνια. Μαζί με την προστασία της υγείας, ο πυλώνας 0 θα πρέπει να διασφαλίζει τουλάχιστον ότι όλα τα ηλικιωμένα άτομα που έχουν ανάγκη, έχουν πρόσβαση στην βασική υγειονομική περίθαλψη και στη βασική ασφάλεια εισοδήματος που εξασφαλίζουν από κοινού, αποτελεσματική πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που ορίζονται ως απαραίτητα σε Εθνικό επίπεδο.

1ος Πυλώνας ή Πυλώνας Κοινωνικής Ασφάλισης. Ακολουθεί τον τυπικό σχεδιασμό των συνταξιοδοτικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθορισμένων παροχών και

υποχρεωτικών, που χρηματοδοτούνται από εργοδοτικές και εργατικές εισφορές. Στόχος του είναι να παρέχει υψηλότερα επίπεδα συνταξιοδοτικών παροχών προκειμένου να διατηρηθεί το βιοτικό επίπεδο μετά τη συνταξιοδότηση. Θα πρέπει να παρέχει τουλάχιστον μια ελάχιστη σύνταξη στο 40 τοις εκατό του προ-συνταξιοδοτικού εισοδήματος για 30 έτη εισφορών, καθώς και μειωμένο και προσαρμοσμένο ελάχιστο επίδομα για όσους έχουν εισφορές για τουλάχιστον 15 χρόνια.

2ος πυλώνας ή συμπληρωματικός πυλώνας. Δεν χρειάζεται όλες οι χώρες να έχουν αυτόν τον πυλώνα, καθώς αποτελεί ένα συμπληρωματικό στοιχείο, εθελοντικό ή υποχρεωτικό, επαγγελματικό ή μη, με βάση την απασχόληση, καθορισμένων παροχών ή καθορισμένης συνεισφοράς, που συνήθως χρηματοδοτείται από εργοδοτικές εισφορές και διαχειρίζεται ιδιωτικά, με στόχο τη συμπλήρωση του συνταξιοδοτικών παροχών από τους δύο προηγούμενους πυλώνες. Η λειτουργία του απαιτεί υψηλό επίπεδο δέσμευσης από το κράτος, ιδίως όσον αφορά τη σωστή ρύθμιση και εποπτεία.

3ος Πυλώνας ή Εθελοντικός Πυλώνας Προσωπικής Αποταμίευσης. Ο Πυλώνας III είναι επίσης συμπληρωματικός, αποτελούμενος από ένα σύνολο εθελοντικών ιδιωτικών συνταξιοδοτικών συστημάτων για όσους έχουν την οικονομική δυνατότητα να κάνουν πρόσθετες προσωπικές αποταμιεύσεις, τις οποίες γενικά διαχειρίζονται ιδιωτικοί διαχειριστές συντάξεων υπό πλήρη ανταγωνισμό της αγοράς και κρατική ρύθμιση.

Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα που βασίζονται σε ατομικούς λογαριασμούς, όπως αυτά που συνήθως εφαρμόζονται στον 2ο και στον 3ο πυλώνα, θέτουν πολλούς κινδύνους -μακροοικονομικούς, οικονομικούς και δημογραφικούς- για τα άτομα και δεν είναι σε θέση να εγγυηθούν τις αρχές της κοινωνικής ασφάλισης. Ως εκ τούτου, η πολιτική του ILO είναι ότι τέτοια συστήματα, ενώ μπορούν να υιοθετηθούν από χώρες για τη συμπλήρωση των συντάξεων κοινωνικής ασφάλισης που ορίζονται στους πυλώνες I και II, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να επιχειρούν να τα αντικαταστήσουν.

Επιπλέον, οι παραπάνω πυλώνες παρουσιάζονται διαγραμματικά στο επόμενο διάγραμμα

Πίνακας 2 Χαρακτηριστικά των τριών πυλώνων ενός συνταξιοδοτικού συστήματος

Πυλώνας 1	Πυλώνας 2	Πυλώνας 3
<ul style="list-style-type: none"> • Υποχρεωτικός • Συχνά διανεμητικό σύστημα χρηματοδότησης (Pay-As-You-Go) • Τριμερής χρηματοδότηση από το κράτος, τους εργοδότες και τους εργαζόμενους • Αναδιανεμητικός χαρακτήρας συμπληρωματικός του ανταποδοτικού • Διαχείριση και παροχή από δημόσια ασφαλιστικά ταμεία, εγγύηση από το κράτος 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποχρεωτικός (συνήθως) • Κεφαλαιοποιητικό σύστημα ατομικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης • Με συμμετοχή εργοδότη • Διαχείριση και παροχή από συνταξιοδοτικά ταμεία, δημόσια ή ιδιωτικά, μη κερδοσκοπικά (συνήθως) επαγγελματικά ταμεία • Φοροαπαλλαγές στις εισφορές και τις παροχές 	<ul style="list-style-type: none"> • Προαιρετικός • Κεφαλαιοποιητικό σύστημα ατομικής ή ομαδικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης • Χωρίς απαραίτητη συμμετοχή του εργοδότη • Διαχείριση και παροχή από ιδιωτικές εταιρείες ασφάλισης • Φορολογικά κίνητρα στις εισφορές και τις παροχές

Πηγή: IOBE, 2019.

Επιπλέον, μια ακόμη διάκριση που θα πρέπει να γίνει σε σχέση με τους πυλώνες του συστήματος είναι αυτή που τους χωρίζει σε διανεμητικό και σε κεφαλαιοποιητικό πυλώνα, όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 3. Η διάκριση ανάμεσα στον διανεμητικό και τον κεφαλαιοποιητικό πυλώνα.

Διανεμητικός πυλώνας

- Οι συνταξιοδοτικές εισφορές που εισπράττονται από τους εργαζόμενους κατανέμονται στους συνταξιούχους ως παροχές (Pay-As-You-Go)
- Χρηματοδοτείται η συνταξιοδοτική δαπάνη και από φορολογικά έσοδα
- Διαφοροποιήσεις:
 - Προκαθορισμένες παροχές (DB) ή εισφορές (DC)
 - Νοητή κεφαλαιοποίηση (NDC)
 - Εθνική σύνταξη ως ενιαίο ελάχιστο επίπεδο παροχών για όλους
 - Βαθμός ανταποδοτικότητας εισφορών

Κεφαλαιοποιητικός πυλώνας

- Οι συνταξιοδοτικές εισφορές συγκεντρώνονται κατά την διάρκεια του εργασιακού βίου σε ατομικούς λογαριασμούς και επενδύονται
- Οι παροχές κάθε συνταξιούχου πληρώνονται από τις αποταμιεύσεις του (αρχικό κεφάλαιο συν επενδυτική απόδοση)
- Διαφοροποιήσεις:
 - Υποχρεωτικός ή προαιρετικός χαρακτήρας
 - Επαγγελματικά ταμεία ή ιδιωτικές εταιρείες
 - Φορολογικά κίνητρα
 - Συμμετοχή του εργοδότη

Πηγή: IOBE, 2019.

2. Η επίπτωση της πανδημίας στα ευρωπαϊκά ασφαλιστικά συστήματα. Τελευταίες εξελίξεις

2.1. Ο αντίκτυπος της κρίσης COVID-19 στην επάρκεια των συντάξεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η εμπειρία από προηγούμενες οικονομικές κρίσεις, συμπεριλαμβανομένης αυτής που προκλήθηκε από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008-2009, δείχνει ότι βραχυπρόθεσμα, τα εισοδήματα από τις συντάξεις είναι πιο ανθεκτικά στις οικονομικές διακυμάνσεις από τα εισοδήματα από την εργασία, και βοηθούν να εξασφαλιστεί ένα σταθερό εισόδημα σε μια οικονομική ύφεση. Τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα όσων συνταξιοδοτούνται σε περίοδο ύφεσης μπορεί, ωστόσο, να επηρεαστούν αρνητικά σε ορισμένες περιπτώσεις (European Commission, 2021).

Ειδικότερα, σε κεφαλαιοποιητικά συστήματα καθορισμένων εισφορών ή σε δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα, όπου η αξία των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων προσαρμόζεται σε μακροοικονομικές μεταβλητές. Για να αντιμετωπιστεί αυτό, ορισμένα κράτη μέλη έχουν αναθεωρήσει τους συνταξιοδοτικούς τους κανόνες για να προστατεύσουν όσους συνταξιοδοτούνται κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης και ως εκ τούτου, ο αντίκτυπος της κρίσης COVID-19 στις νέες συντάξεις που χορηγήθηκαν θα μπορούσε να περιοριστεί περισσότερο όταν ισχύουν τέτοια μέτρα.

Ο μακροπρόθεσμος αντίκτυπος της κρίσης του COVID-19 στα συνταξιοδοτικά συστήματα είναι πιθανό να είναι σημαντικός, ωστόσο, μέσω των επιπτώσεών του στις αγορές εργασίας, στις χρηματοπιστωτικές αγορές και στη δημοσιονομική βιωσιμότητα. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η διευρυμένη κάλυψη των προγραμμάτων διατήρησης της εργασίας και των επιδομάτων ανεργίας κατά τη διάρκεια της κρίσης του COVID-19 παρείχε σχετικά καλή προστασία για τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με κατακερματισμένη σταδιοδρομία ή με μη τυπικές συμβάσεις εργασίας (OECD, 2020).

Η κατάσταση των αυτοαπασχολούμενων ήταν ποικίλη: ενώ πολλά κράτη μέλη έχουν επιδοτήσει ή πιστώσει εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για αυτοαπασχολούμενους ως μέρος των μέτρων στήριξης, αυτό δεν συνέβη παντού. Πέρα από αυτά τα χρονικά περιορισμένα μέτρα, η κρίση είναι πιθανό να έχει μακροχρόνιες και διαρθρωτικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας, οι οποίες θα μπορούσαν στη συνέχεια να μεταδοθούν σε μελλοντικές συνταξιοδοτικές παροχές. Ταυτόχρονα, η επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών ως αποτέλεσμα των προσπαθειών να αμβλυνθούν οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης θα μπορούσε να επιδεινώσει την πίεση στη δημοσιονομική βιωσιμότητα των δημόσιων συνταξιοδοτικών συστημάτων (OECD, 2020).

Επιπλέον, ενώ ορισμένα από τα κράτη συνέχισαν να επιδιώκουν τον στόχο της παράτασης της εργασιακής ζωής για να εξασφαλίσουν την οικονομική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων, πολλές μεταρρυθμίσεις στόχευαν στην ενίσχυση της ικανότητας διατήρησης του εισοδήματος των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Μετά τις μεταρρυθμίσεις της περιόδου 2015-2017, οι οποίες επικεντρώθηκαν ως επί το πλείστο στον μετριασμό των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και των συναφών μέτρων συγκράτησης του κόστους στη διάσταση της επάρκειας προστασίας από τη φτώχεια, οι μεταρρυθμίσεις μετά το 2017 έχουν επιδιώξει να ενισχύσουν περαιτέρω τόσο την προστασία της φτώχειας όσο και την ικανότητα διατήρησης του εισοδήματος των συντάξεων, ενώ συνεχίζουν τις προσπάθειες για την προσαρμογή της διάρκειας της συνταξιοδότησης στις δημογραφικές αλλαγές. Στο πλαίσιο αυτό, μπορούν να εντοπιστούν τέσσερις κύριες τάσεις.

2.2. Τάσεις στα ευρωπαϊκά κράτη σχετικά με την εξέλιξη των ασφαλιστικών τους συστημάτων

Η πρώτη τάση είναι η προώθηση της μεγαλύτερης εργασιακής ζωής και μετάθεσης για αργότερα της συνταξιοδότησης, μέσω κινήτρων και άλλων «ήπιων» μέτρων. Κατά την προηγούμενη δεκαετία, έχουν νομοθετηθεί σημαντικές αυξήσεις στην ηλικία συνταξιοδότησης για τις επόμενες δύο ή τρεις δεκαετίες. Τα τελευταία 3 χρόνια, τα κράτη μέλη συνέχισαν να λαμβάνουν μέτρα για την αύξηση της περιόδου εργασίας, αλλά αυτή τη φορά κυρίως

διευκολύνοντας το συνδυασμό συντάξεων και απασχόλησης, παρέχοντας κίνητρα για εργασία πέραν της ηλικίας συνταξιοδότησης και επεκτείνοντας την περίοδο καταλληλότητας.

Η δεύτερη τάση περιλαμβάνει μέτρα που στοχεύουν στη βελτίωση της ικανότητας διατήρησης του εισοδήματος και της ένταξης των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Αυτό περιλαμβάνει την αναθεώρηση των δεδουλευμένων συντελεστών, την προσαρμογή των μηχανισμών υπολογισμού και τιμαριθμικής αναπροσαρμογής, την αύξηση των φορολογικών απαλλαγών, την προώθηση της αποταμίευσης στα επαγγελματικά συστήματα και τη βελτίωση της πρόσβασης στην αποταμίευση συντάξεων για συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων. Έχει δοθεί αυξημένη προσοχή στην κατάσταση των φροντιστών (άτομα – κυρίως γυναίκες – που φροντίζουν παιδιά και εξαρτώμενα άτομα), βελτιώνοντας τις τρέχουσες ή μελλοντικές συνταξιοδοτικές τους δεδουλευμένες ημέρες εργασίας.

Η τρίτη τάση ήταν η εισαγωγή νέων μέτρων με στόχο τη μείωση της φτώχειας. Ο στόχος αυτός αντιμετωπίστηκε κυρίως με την εισαγωγή ή αύξηση των βασικών και κατώτατων συντάξεων.

Τέταρτον, ορισμένα κράτη μέλη συνεχίζουν να μεταρρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο χρηματοδοτούνται τα συνταξιοδοτικά τους συστήματα, στο πλαίσιο μιας γενικής μακροπρόθεσμης στροφής προς περισσότερη χρηματοδότηση των συντάξεων από τον γενικό προϋπολογισμό

Με βάση τις πληροφορίες που προκύπτουν από την μελέτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2021), τα συμπεράσματα της ομαδοποιούν τα κράτη μέλη σε αυτές τις τέσσερις τάσεις μεταρρυθμίσεων μεταξύ 1ης Ιουλίου 2017 και 1ης Ιουλίου 2020, απεικονίζοντας έτσι τη σχετική επικράτηση των τεσσάρων τάσεων. Κατά την περίοδο αναφοράς, η Εσθονία και η Λιθουανία υιοθέτησαν γενικές μεταρρυθμίσεις, επηρεάζοντας πολλές πτυχές των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων. Μια παρόμοια φιλόδοξη μεταρρύθμιση βρίσκεται σε εξέλιξη στην Ολλανδία, ενώ στη Γαλλία μια μεταρρύθμιση με στόχο την αναμόρφωση του συνταξιοδοτικού συστήματος βρίσκεται στο στάδιο της νομοθετικής διαδικασίας

Επιπλέον, τα θεωρητικά ποσοστά αναπλήρωσης είναι τυπικές προσομοιώσεις, γνωστές και ως προσομοιώσεις προσώπων-μοντέλων, που μετρούν τον τρόπο σύγκρισης του εισοδήματος από τη σύνταξη ενός υποθετικού συνταξιούχου κατά το πρώτο έτος μετά τη συνταξιοδότηση με τις αποδοχές του αμέσως πριν από τη συνταξιοδότηση. Ορίζονται ως το επίπεδο του συνταξιοδοτικού εισοδήματος κατά το πρώτο έτος μετά τη συνταξιοδότηση, ως

ποσοστό των ατομικών αποδοχών τη στιγμή λήψης της σύνταξης. Συνεπώς, αντικατοπτρίζουν κυρίως τη διάσταση εισοδήματος-διατήρησης της επάρκειας των συντάξεων.

Αρκετά κράτη μέλη εισάγουν νέα επιδόματα για να επεκτείνουν την προστασία του ελάχιστου εισοδήματος στην τρίτη ηλικία. Στην Ιταλία, η θέσπιση της «σύνταξης της ιθαγένειας» το 2019 μειώνει το μεγάλο ποσοστό των συνταξιούχων χαμηλού εισοδήματος, παρέχοντας –υπό τον έλεγχο των πόρων– μηνιαίο επίδομα 780 ευρώ, συμπεριλαμβανομένου ενός συμπληρώματος στέγασης. Η Γερμανία έχει υιοθέτησε μια νέα ανταποδοτική ελάχιστη σύνταξη (Grundrente) που εφαρμόζεται από το 2021.

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει το μερίδιο των αποδεκτών συγκεκριμένων παροχών ηλικίας 65 ετών και άνω στο συνολικό πληθυσμό αυτής της ηλικιακής ομάδας σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα ποσοστά κάλυψης εξαρτώνται από τους κανόνες επιλεξιμότητας της συγκεκριμένης παροχής, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι συγκρίσιμα μεταξύ των χωρών.

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρέχει επίσης μια επισκόπηση των ποσών των παροχών σε χρήμα κοινωνικής πρόνοιας και των ελάχιστων συντάξεων (εισφορών ή κατοικίας) στα κράτη μέλη. Τα ποσά των παροχών αναφέρονται σε έναν άγαμο άνδρα χωρίς αναπηρία. Σε πολλά κράτη μέλη, ενδέχεται να ισχύουν διαφορετικά ποσά για οικογένειες ή άτομα με αναπηρία.

Πίνακας 4. Είσοδος και έξοδος στην αγορά εργασίας σήμερα και σε 30 χρόνια με βάση τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης

	Είσοδος και έξοδος στην αγορά εργασίας. Ηλικίες από το βασικό σενάριο AWG	
	2019	2059

	Αντρες		Γυναίκες		Αντρες		Γυναίκες	
	Entry	Exit	Entry	Exit	Entry	Exit	Entry	Exit
BE	22.7	63.3	23.7	63.5	22.8	64.3	24.1	64.3
BG	22.9	64.7	25.5	63.2	23.1	64.7	25.6	64.1
CZ	22.0	63.5	24.5	61.4	22.2	64.2	24.9	63.4
DK	21.6	65.0	23.3	64.1	22.1	68.9	23.9	68.4
DE	20.8	64.7	22.2	64.5	20.9	65.7	22.3	65.3
EE	20.6	65.2	21.7	65.0	21.0	68.7	22.2	68.6
IE	20.7	65.5	21.8	64.5	20.8	66.0	21.8	66.1
EL	22.8	63.0	24.2	62.9	23.1	67.1	24.3	67.0
ES	22.2	63.4	23.6	64.1	22.4	66.1	23.7	66.6
FR	21.6	62.3	22.9	62.2	21.8	64.7	23.2	64.3
HR	21.5	62.7	23.4	61.4	22.0	63.2	23.8	62.7
IT	23.8	65.2	26.0	65.8	23.9	67.7	26.2	68.8
CY	21.0	64.4	21.6	63.4	21.5	67.3	22.1	66.2
LV	20.9	63.2	21.5	63.8	21.3	64.3	22.3	64.6
LT	21.3	63.4	22.3	62.1	21.5	64.4	22.5	63.8
LU	22.1	60.4	22.3	60.1	22.3	60.4	22.9	60.1

HU	21.8	63.2	23.9	62.4	21.9	65.3	24.6	64.8
MT	19.9	62.8	20.6	61.9	20.0	63.9	20.9	62.7
NL	21.1	65.8	21.9	64.0	21.6	68.1	22.7	66.4
AT	20.2	63.2	21.9	61.4	20.5	63.2	22.1	63.2
PL	21.8	64.5	23.7	61.3	21.9	64.5	24.0	61.3
PT	22.2	64.6	22.6	64.1	22.3	66.1	22.7	65.7
RO	22.0	64.1	25.1	62.7	22.2	64.1	25.4	62.6
SI	21.5	62.1	22.5	62.0	21.7	63.0	22.8	62.8
SK	21.7	62.0	24.7	61.4	21.8	62.7	25.5	61.7
FI	21.3	63.9	22.2	63.5	21.7	66.6	22.9	66.0
SE	20.7	65.6	21.1	64.5	21.1	65.6	21.4	64.6

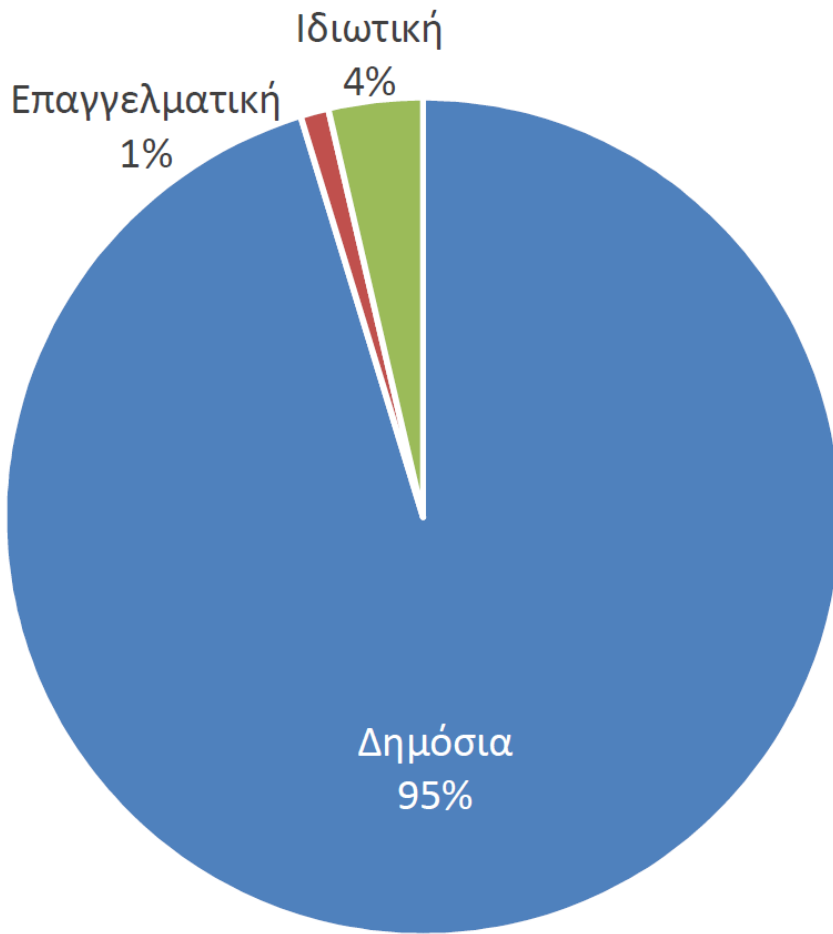
Πηγή: European Commission, 2021.

3. Στοιχεία για το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα

3.1 Στοιχεία σχετικά με την κατανομή των εισφορών ανάμεσα στους 3 πυλώνες

Αρχικά παρουσιάζεται το διάγραμμα που αναφέρεται στις πληρωμές των ασφαλισμένων στην Ελλάδα το 2017 (έτος το οποίο θεωρείται τομή εξαιτίας της καθοριστικής αλλαγής στο ασφαλιστικό της χώρας που έλαβε χώρα τότε). Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, η συντριπτική πλειοψηφία των εισφορών αφορούν την δημόσια ασφάλιση και μόλις το 5% των συνολικών εισφορών αφορούν επαγγελματική ή ιδιωτική ασφάλιση.

Διάγραμμα 1. Πληρωμές για συντάξιμες εισφορές στην Ελλάδα το 2017

Πηγή: IOBE, 2019.

3.2. Στοιχεία για τις ιδιωτικές ασφαλίσσεις στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια

Ειδικότερα για τις ιδιωτικές ασφαλίσσεις, παρατίθενται τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, σύμφωνα με τα οποία, τα συνταξιοδοτικά προγράμματα των ιδιωτών αποτελούν ένα πολύ μικρό ποσοστό των συνολικών ιδιωτικών ασφαλίσεων, γεγονός που δείχνει ότι αυτή η αγορά είναι ακόμη νέα σχετικά στην χώρα.

Πίνακας 5. Τα ασφάλιστρα των ιδιωτικών ασφαλίσεων για το 2017.

	2017	Συμμετοχή 2017	2016	Συμμετοχή 2016
ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ (77%)				
Ζωής	725	45,7%	750	48,4%
Υγείας-Ατυχημάτων- Ασθενειών	564	35,6%	527	34,1%
Ζωής συνδεδεμένες με επενδύσεις	296	18,7%	271	17,5%
Σύνολο ατομικών	1.586	100%	1.548	100%
ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ (23%)				
Δανειοληπτών	66	14,1%	99	20,4%
Εργαζομένων	193	41,2%	180	37,1%
Συνταξιοδοτικά προγράμματα	209	44,7%	206	42,5%
Σύνολο ομαδικών	468	100%	486	100%
Σύνολο (ατομικών και ομαδικών)	2.054		2.034	

Πηγή: IOBE, 2019.

3.3. Στοιχεία για τις επαγγελματικές εισφορές στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

Πριν την εξέταση των στοιχείων που αφορούν στις εισφορές των ασφαλισμένων για τον βασικό πυλώνα, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά και στον πυλώνα που περιλαμβάνει τις επαγγελματικές εισφορές.

Αρχικά, παρουσιάζεται ο επόμενος πίνακας ο οποίος παρέχει πληροφόρηση σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το θέμα αυτό. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα αυτού, οι εισφορές στην Ελλάδα και τις

περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες δεν φορολογούνται, σε αντίθεση με τις αποδόσεις που προκύπτουν και τις παροχές.

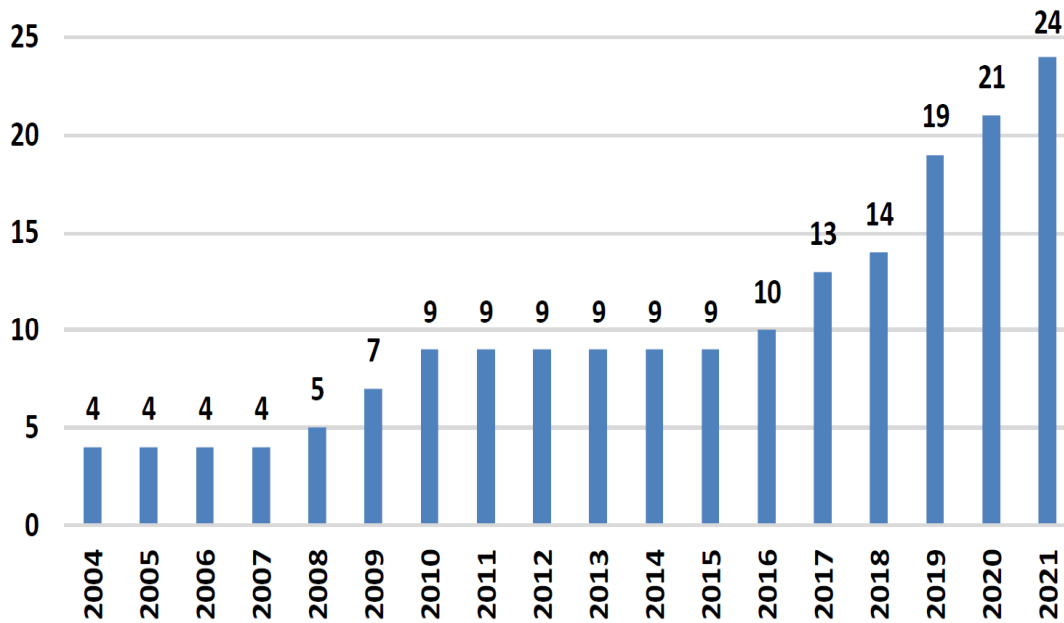
Πίνακας 6. Στοιχεία σχετικά με την φορολογική αντιμετώπιση της ιδιωτικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες για το 2020.

	Φορολόγηση	Μη-Φορολόγηση
Εισφορές	Αυστρία, Γαλλία, Τσεχία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Πορτογαλία, Ισραήλ, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Ν.Κορέα, Μεξικό, Τουρκία	Βέλγιο, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα , Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λετονία, Ολλανδία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουηδία, Φινλανδία, Ελβετία, Νορβηγία, Ην. Βασίλειο, Ισλανδία, Ιαπωνία, Καναδάς, ΗΠΑ, Χιλή
Αποδόσεις	Δανία, Ελλάδα , Ιταλία, Σλοβακία, Σουηδία, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Τουρκία	Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Τσεχία, Φινλανδία, Ην. Βασίλειο, Ελβετία, Νορβηγία, Ισλανδία, Ισραήλ, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Καναδάς, Μεξικό, Ν.Κορέα, Χιλή
Παροχές (με μορφή μηνιαία σύνταξη)	Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα , Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λετονία, Ολλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σουηδία, Φινλανδία, Ην. Βασίλειο, Ελβετία, Νορβηγία, Ισλανδία, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Καναδάς, Ν.Κορέα, Χιλή	Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Σλοβακία, Τσεχία, Ισραήλ, Αυστραλία, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Τουρκία

Πηγή: IOBE, 2022.

Επιπλέον, το επόμενο διάγραμμα παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη του αριθμού των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα τα τελευταία 17 χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, γίνεται εμφανής η ολοένα και μεγαλύτερη σημασία των ταμείων αυτών στην χώρα.

**Διάγραμμα 2. Στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη του αριθμού των Ταμείων
Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα την περίοδο 2004- 2021.**

Πηγή: IOBE, 2022.

Στο ίδιο πλαίσιο, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με την αξία των στοιχείων του ισολογισμού των επαγγελματικών ταμείων στην Ελλάδα κατά το τελευταίο έτος. Από την μελέτη των στοιχείων του πίνακα αυτού προκύπτει η διαρκής αύξηση των στοιχείων του Ενεργητικού των ταμείων αυτών.

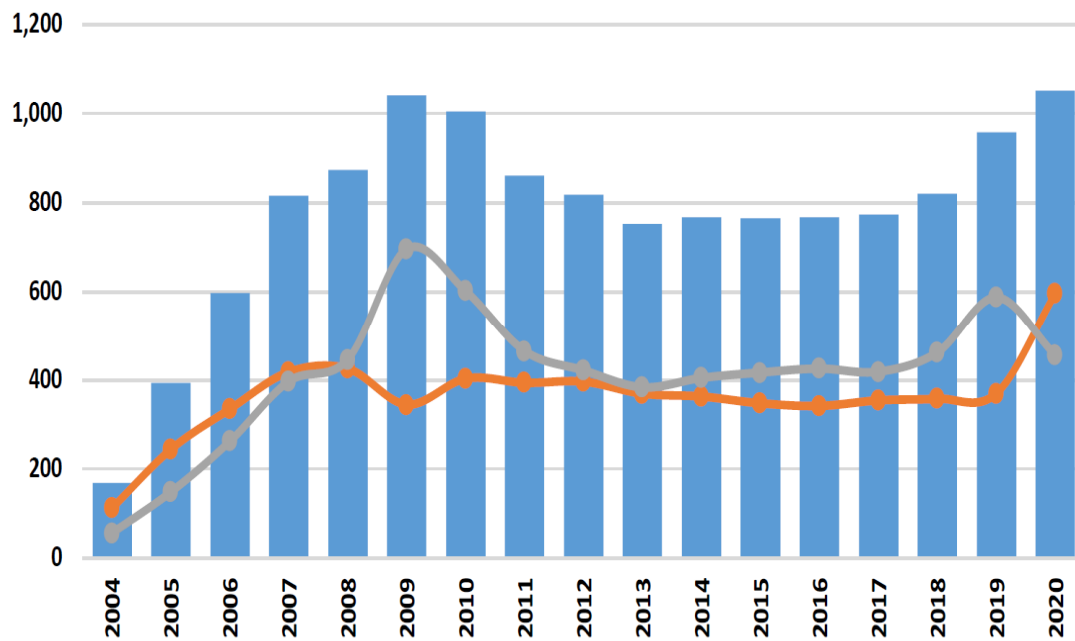
Πίνακας 7. Στοιχεία ενεργητικού και παθητικού των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα την περίοδο 2019- 2020, σε εκατομμύρια ευρώ.

	Μαρ-20	Ιουν-20	Σεπ-20	Δεκ-20
Σύνολο ενεργητικού	89,8	99,3	103,9	154,8
Καταθέσεις	7,2	10,1	12,2	25,2
Χρεόγραφα	13,5	13,5	11,6	19,3
Εσωτερικό	4,3	4,5	4,5	12,0
εκ των οποίων Γενική Κυβέρνηση	4,3	4,5	4,5	11,8
Χώρες ζώνης του ευρώ	7,8	6,9	5,4	5,4
εκ των οποίων Γενική Κυβέρνηση	4,0	4,1	3,6	3,6
Λοιπές χώρες	1,5	2,0	1,7	1,8
Μερίδια επενδυτικών οργανισμών	66,6	73,3	76,9	101,8
Εσωτερικό	5,1	5,1	4,9	6,2
Χώρες ζώνης του ευρώ	54,8	62,4	66,6	87,7
Λοιπές χώρες	6,7	5,8	5,4	7,9
Μετοχές και λοιπά μέσα κυριότητας	0,0	0,0	0,0	3,8
Εσωτερικό	0,0	0,0	0,0	0,9
Χώρες ζώνης του ευρώ	0,0	0,0	0,0	1,1
Λοιπές χώρες	0,0	0,0	0,0	1,7
Λοιπά στοιχεία	2,4	2,3	3,1	4,9
Σύνολο παθητικού	89,8	99,3	103,9	154,8
Ίδια κεφάλαια	*	*	*	*
Τεχνικά αποθέματα	57,7	65,4	70,6	140,5
Χρηματοοικονομικά παράγωγα	*	*	*	*
Λοιπές υποχρεώσεις	*	*	*	*

Πηγή: IOBE, 2022.

Σε συνέχεια της παραπάνω ανάλυσης, το επόμενο διάγραμμα δείχνει την διαχρονική εξέλιξη τριών βασικών λόγων που καθένας από αυτούς παρουσιάζει ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με τις εισφορές ανά εργαζόμενο στα επαγγελματικά ταμεία από το 2004 μέχρι και το 2020

Διάγραμμα 3. Η διαχρονική εξέλιξη των τριών δεικτών εισφορών των εργαζόμενων στην Ελλάδα, την περίοδο από το 2004 μέχρι και το 2020.

Πηγή: IOBE, 2022.

Εξάλλου και ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει αναλυτικότερα σχετικά στοιχεία από το 2005 μέχρι και το 2020.

Πίνακας 8. Στοιχεία ασφαλισμένων στα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, την περίοδο 2005 με 2020.

	Πλήθος ασφαλισμένων που έλαβαν παροχή σε μορφή εφάπαξ	Σύνολο παροχών σε μορφή εφάπαξ που καταβλήθηκαν	Μέσο ποσό παροχής εφάπαξ	Μέσος όρος ετών ασφάλισης στον κλάδο των ασφαλισμένων που έλαβαν παροχή εφάπαξ	Μέσος όρος ηλικίας ασφαλισμένων που έλαβαν παροχή εφάπαξ
2005	328	€103.737	€316	2,0	
2006	544	€493.483	€907	3,0	
2007	476	€842.143	€1.769	4,0	
2008	423	€1.212.055	€2.865	3,0	69,0
2009	345	€1.473.145	€4.270	3,5	65,0
2010	641	€3.331.567	€5.197	3,3	59,3
2011	766	€4.470.293	€5.836	3,7	59,2
2012	615	€4.717.805	€7.671	4,5	59,5
2013	744	€4.990.097	€6.707	5,2	58,1
2014	685	€5.728.594	€8.363	6,3	58,6
2015	591	€5.435.218	€9.197	7,0	56,7
2016	416	€3.781.899	€9.091	7,4	60,6
2017	421	€7.438.784	€17.669	6,2	60,1
2018	431	€5.234.001	€12.144	7,1	60,5
2019	4.670	€63.937.176	€13.691	8,0	60,5
2020	677	€8.616.056	€12.727	7,4	62,3
μ.ό. 05-20	798	€7.612.878	€7.401	5,1	60,7

Πηγή: IOBE, 2022.

Ειδικότερα για την περίοδο μετά το 2017, τα στοιχεία που αφορούν ειδικά τις εισφορές για τον κλάδο της σύνταξης στα επαγγελματικά ταμεία, παρατίθενται στον πίνακα που ακολουθεί.

**Πίνακας 9. Στοιχεία ασφαλισμένων και εισφορών κλάδου σύνταξης Ταμείων
Επαγγελματικής Ασφάλισης, 2017-2020**

	Πλήθος ασφαλισμένων που έλαβαν παροχή σε μορφή σύνταξης	Σύνολο παροχών σε μορφή σύνταξης που καταβλήθηκαν	Μέσο ετήσιο ποσό σύνταξης
2017	28	€36.200	€1.293
2018	33	€66.800	€2.024
2019	41	€85.400	€2.083
2020	49	€105.800	€2.159
μ.ό. 17-20	38	€73.550	€1.890

Πηγή: IOBE, 2022.

Τέλος, προκειμένου να ολοκληρωθεί η ανάλυση που αναφέρεται στην επαγγελματική ασφάλιση στην Ελλάδα, παρατίθενται στοιχεία στον επόμενο πίνακα που δείχνουν την διαχρονική εξέλιξη των ασφαλισμένων στα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης την περίοδο 2004- 2020. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού γίνεται εμφανές ότι οι ενεργοί ασφαλισμένοι στην υπό μελέτη χρονική περίοδο υπερ.-τριπλασιάστηκαν γεγονός που δείχνει την ολοένα και μεγαλύτερη σημασία το εν λόγω πυλώνα στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας.

Πίνακας 10. Στοιχεία ασφαλισμένων στα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης την περίοδο 2004- 2020.

	Ενεργοί ασφαλισμένοι	Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή
2004	10.859	
2005	10.859	0,0%
2006	11.600	6,8%
2007	12.018	3,6%
2008	12.066	0,4%
2009	16.394	35,9%
2010	16.561	1,0%
2011	15.696	-5,2%
2012	15.143	-3,5%
2013	14.153	-6,5%
2014	13.543	-4,3%
2015	13.247	-2,2%

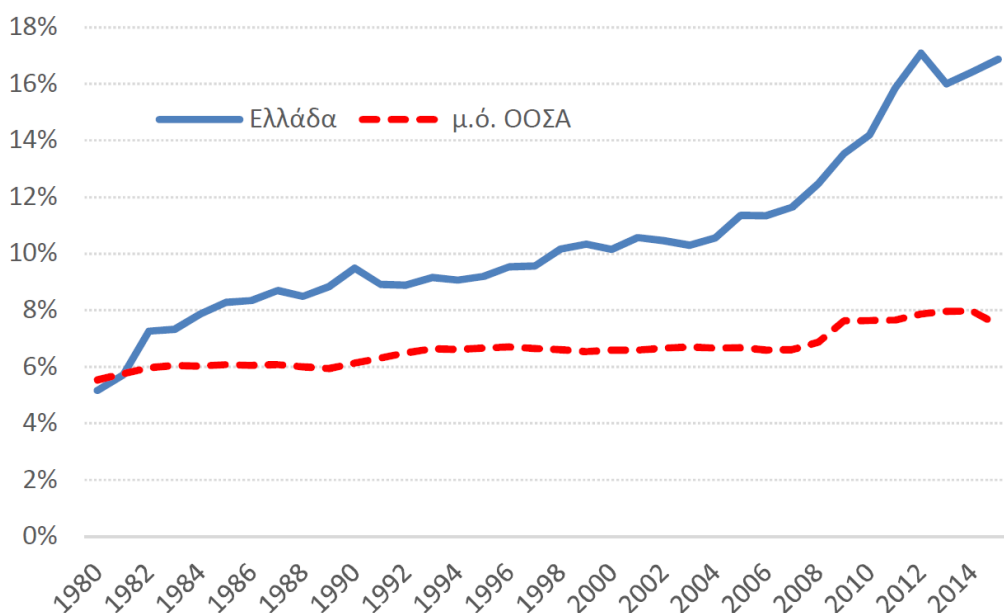
2016	13.857	4,6%
2017	17.125	23,6%
2018	18.255	6,6%
2019	22.510	23,3%
2020	32.748	45,5%

Πηγή: IOBE, 2022.

3.4. Στοιχεία για τις συντάξεις από το δημόσιο στην Ελλάδα πριν και μετά την ασφαλιστική μεταρρύθμιση του 2017.

Τέλος, στην παρούσα παράγραφο παρατίθενται στοιχεία που αφορούν στον σημαντικότερο πυλώνα του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος. Αρχικά παρουσιάζεται το επόμενο διάγραμμα, σύμφωνα με το οποίο γίνεται εμφανής η τεράστια αύξηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης στην Ελλάδα σε σχέση με το ΑΕΠ μετά το 2008.

Διάγραμμα 4. Η συνολική συνταξιοδοτική δαπάνη στην Ελλάδα σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ από το 1980 μέχρι και το 2015.

Πηγή: IOBE, 2019

Επιπλέον, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει στοιχεία προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των εθνικών αναλογιστικών μελετών σχετικά με την πορεία στο μέλλον της συνταξιοδοτικής δαπάνης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Από τα στοιχεία του πίνακα αυτού γίνεται εμφανές ότι η ασφαλιστική μεταρρύθμιση του 2017 ήταν απαραίτητη ώστε να είναι εφικτή η συγκράτηση της δαπάνης σε εύλογο μέγεθος του ΑΕΠ.

Πίνακας 11. Η συνταξιοδοτική δαπάνη στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ στο άμεσο μέλλον.

Συνταξιοδοτική Δαπάνη, ως % του ΑΕΠ	2020	2030	2040	2050	2060
Ελλάδα (AWG 2015)	15,5%	14,4%	14,1%	14,4%	14,3%
Ελλάδα (AWG 2018)	13,4%	12,0%	12,9%	12,5%	11,5%
μ.ό. ΕΕ28 (AWG 2018)	11,1%	11,6%	12,0%	11,7%	11,3%

Πηγή: IOBE, 2019

Με βάση αυτά που σημειώθηκαν μέχρι το σημείο αυτό, στην συνέχεια λαμβάνει χώρα μια σύντομη παρουσίαση των σημαντικότερων στοιχείων που αφορούν στις συντάξεις στην Ελλάδα το τελευταίο έτος πριν την εφαρμογή της μεταρρύθμισης του 2017 σε σχέση με τα τελευταία στοιχεία που προκύπτουν από τα διαθέσιμα δεδομένα των μελετών «ΗΛΙΟΣ»

Αρχικά, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί, οι συνολικές συντάξεις μέσα στην πενταετία μειώθηκαν κατά περίπου 6%.

Πίνακας 12. Η μεταβολή του πλήθους των συνταξιούχων ανά κατηγορία από τον Δεκέμβριο του 2016 στον Δεκέμβριο του 2021

Κατηγορία Συνταξιούχων	Δεκέμβριος 2016	Δεκέμβριος 2021	Ποσοστιαία μεταβολή
Γήρατος	1.976.162	1.847.793	-6,5%
Θανάτου	396.337	19.111	-95,2%
Αναπηρίας	227.383	384.254	69,0%

Ανασφάλιστων Υπερηλίκων ΟΓΑ	29.378	191.902	553,2%
Λοιπά	1.792	19.169	969,7%
Σύνολο	2.631.052	2.462.229	-6,4%

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2017, 2022

Αναφορικά με το μέσο εισόδημα, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί, αυτό αυξήθηκε κατά περίπου 7% στις συντάξεις γήρατος ενώ μειώθηκε σημαντικά, ως άμεση επίδραση της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης, όπως θα υπογραμμιστεί στο επόμενο κεφάλαιο, στις συντάξεις θανάτου.

Πίνακας 13. Η μεταβολή του μέσου μηνιαίου εισοδήματος ανά κατηγορία από τον Δεκέμβριο του 2016 στον Δεκέμβριο του 2021

Κατηγορία Συνταξιούχων	Δεκέμβριος 2016	Δεκέμβριος 2021	Ποσοστιαία μεταβολή
Γήρατος	962,51	1.029,39	6,9%
Θανάτου	704,24	361,19	-48,7%
Αναπηρίας	631,85	668,38	5,8%
Ανασφάλιστων Υπερηλίκων ΟΓΑ	359,45	647,30	80,1%
Λοιπά	703,30	316,64	-55,0%

Πηγή: ΗΔΙΚΑ.

Οι επόμενοι δύο πίνακες παρέχουν συγκριτική πληροφόρηση αναφορικά με τον διαχωρισμό σε κύριες συντάξεις, σε επικουρικές και σε εφάπαξ αποδοχές, ανάμεσα στα έτη 2016 και 2021, από όπου προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα.

Πίνακας 14. Ανάλυση Συντάξεων ανά Κατηγορία και κλίμακα ποσού δαπάνης για τον Δεκέμβριο του 2016

Κατηγορία Σύνταξης	Πλήθος	Μηνιαίο Ποσό	Μέση Σύνταξη
A. Κύρια	2.892.259	2.088.305.103,32 €	722,03 €
Γήρατος	1.999.108	1.623.500.750,29 €	812,11 €
Θανάτου	595.456	302.138.005,88 €	507,41 €
Αναπηρική	264.169	149.055.996,61 €	564,24 €
Ανασφάλιστων Υπερηλίκων ΟΓΑ	29.655	10.636.149,64 €	358,66 €
Χωρίς Ένδειξη Κατηγορίας	3.871	2.974.200,90 €	768,33 €
B. Επικουρική	1.252.241	214.039.478,36 €	170,93 €
Γήρατος	908.671	171.179.362,46 €	188,38 €
Θανάτου	267.184	31.628.077,65 €	118,38 €
Αναπηρική	76.386	11.232.038,25 €	147,04 €

Γ. Μερίσματα	409.620	40.086.695,27 €	97,86 €
Γήρατος	343.317	35.456.094,33 €	103,28 €
Θανάτου	66.253	4.620.587,01 €	69,74 €
Αναπηρική	50	10.013,93 €	200,28 €
ΣΥΝΟΛΟ	4.554.120	2.342.431.276,95 €	

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2017

Πίνακας 15. Ανάλυση Συντάξεων ανά Κατηγορία και κλίμακα ποσού δαπάνης για τον Δεκέμβριο του 2021

Κατηγορία Σύνταξης	Πλήθος	Μηνιαίο Ποσό δαπάνης(€)	Μέση δαπάνη Σύνταξης(€)
Α. Κύρια	2.756.057	2.042.691.454,68	741,16
Γήρατος	1.869.015	1.558.706.452,21	833,97
Θανάτου	613.635	331.785.441,57	540,69
Αναπηρική	223.973	131.368.611,33	586,54
Ανασφάλιστων	35.051	10.504.783,41	299,70

Υπερηλίκων ΟΠΕΚΑ			
Λοιπά	14.383	10.326.166,16	717,94
Β. Επικουρική	1.237.489	240.617.143,65	194,44
Γήρατος	897.855	196.198.270,54	218,52
Θανάτου	268.114	33.814.606,29	126,12
Αναπηρική	71.520	10.604.266,82	148,27
Γ. Μερίσματα	408.814	42.005.612,43	102,75
Γήρατος	338.607	37.033.296,69	109,37
Θανάτου	70.189	4.966.299,50	70,76
Αναπηρική	18	6.016,24	334,24
ΣΥΝΟΛΟ	4.402.360	2.325.314.210,76	

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2022

4. Το συνταξιοδοτικό πλαίσιο στην Ελλάδα σήμερα

4.1 Η κύρια σύνταξη των ασφαλισμένων

Στο κεφάλαιο αυτό δίνονται πληροφορίες από το Υπουργείο Εργασίας σχετικά με τις μεταβολές στις ρυθμίσεις και τις υπάρχουσες συνθήκες στις κύριες συντάξεις. Γίνεται ειδική αναφορά σε κάθε μία από τις επόμενες κατηγορίες συντάξεων. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής (Υπουργείο Εργασίας, 2022):

- ✓ Συντάξεις Γήρατος
- ✓ Συντάξεις Θανάτου
- ✓ Συντάξεις αναπηρίας ή ανικανότητας εργασίας
- ✓ Συντάξεις που αναφέρονται σε παράλληλη και διαδοχική ασφάλιση και
- ✓ Συντάξεις με οφειλές στον ΕΦΚΑ

4.1.1 Συντάξεις Γήρατος

Οι συντάξεις Γήρατος αφορούν όλους και όλες τους εργαζόμενους είτε στον δημόσιο, είτε στον ιδιωτικό τομέα, με βάση ορισμένες προϋποθέσεις, εκ των οποίων κάποιες άλλαξαν με την μεταρρύθμιση του νόμου του 2016 και κάποιες παρέμειναν οι ίδιες. Οι προϋποθέσεις αυτές συνοπτικά είναι οι εξής (Υπουργείο Εργασίας, 2022).

- ✓ Ο ελάχιστος χρόνος ασφάλισης είναι τα 15 χρόνια εργασίας
- ✓ Το έτος αποχώρησης από την εργασία προσδιορίζεται το 67^ο για πλήρη σύνταξη και το 62^ο για μειωμένη σύνταξη
- ✓ Εναλλακτικά είναι δυνατή η παροχή πλήρους σύνταξης στην ηλικία των 82 ετών με την προϋπόθεση όμως, συμπλήρωσης 40 ετών εργασίας
- ✓ Ειδικά για τα άτομα που εργάζονται με το καθεστώς των βαρέων και των ανθυγιεινών εργασιών προβλέπεται η παροχή πλήρους σύνταξης στην ηλικία των 62 ετών και με την ύπαρξη 4.500 ημερών πλήρους ασφάλισης.

Αναφορικά με το ποσό της κύριας σύνταξης, αυτό προσδιορίζεται με βάση τους πυλώνες 0 και 1 του ILO, ως εξής (Υπουργείο Εργασίας, 2022)

- ✓ 384 ευρώ ως εθνική σύνταξη για 20 χρόνια ασφάλισης όπως αυτά προσδιορίστηκαν στον νόμο 4387 του 2016 και
- ✓ Ανταποδοτική σύνταξη, όπως αυτή προκύπτει από τις διατάξεις του νόμου

4.1.2 Συντάξεις λόγω θανάτου

Οι συντάξεις λόγω θανάτου αφορούν όλους και όλες τους συζύγους είτε διαζευγμένους, είτε όχι και τα νόμιμα τέκνα αυτών, με βάση ορισμένες προϋποθέσεις, του νόμου 4387 ως εξής (Υπουργείο Εργασίας, 2022).

- ✓ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο επιζών σύζυγος λαμβάνει το 70% της σύνταξης του θανόντος και μπορεί να φτάσει μέχρι το 50% στην περίπτωση που το άτομο βρει εργασία ή αρχίσει να λαμβάνει την δική του σύνταξη.
- ✓ Στην περίπτωση των παιδιών αυτά λαμβάνουν το 25% της σύνταξης μέχρι το 24^ο έτος ζωής τους και στην συνέχεια συνεχίζεται αυτή η παροχή στην περίπτωση ανικανότητας εργασίας.
- ✓ Σχετικά με τους διαζευγμένους συζύγους, αυτοί λαμβάνουν ποσά με βάση το νόμο στην περίπτωση που δεν είναι παντρεμένοι.

4.1.3. Συντάξεις αναπηρίας ή ανικανότητας εργασίας.

Σχετικά με τις συντάξεις αναπηρίας, η μεγαλύτερη αλλαγή που πραγματοποιήθηκε με την μεταρρύθμιση του νόμου 4670 του 2020 είναι το ότι οι αιτήσεις για απονομή σύνταξης πλέον υποβάλλονται μόνο ηλεκτρονικά στον e-ΕΦΚΑ. Σχετικά με τις υπόλοιπες ρυθμίσεις αυτές προσδιορίζονται από τον νόμο 4387 του 2016, όπως αυτές που αναφέρονται στον προσδιορισμό της σύνταξης αναπηρίας στο διπλάσιο ποσό της εθνικής σύνταξης, ενώ υπάρχουν και ρυθμίσεις που είναι αμετάβλητες από το 2007, όπως αυτή που αναφέρεται στην

απόλυση ατόμου λόγω αναπηρίας και άλλες που ισχύουν από τον νόμο 612 του 1977 που προσδιορίζει τις παθήσεις που οδηγούν σε αναπηρία

4.1.4. Παράλληλη ασφάλιση

Η περίπτωση αυτή αναφέρεται σε άτομα τα οποία πριν την ενοποίηση των ταμείων στον ΕΦΚΑ εργάζονταν σε θέσεις που αναφέρονταν σε διαφορετικά Ταμεία πριν το 2016. Η βασική μεταβολή της κατάστασης μετά την 1.1.2017 είναι το γεγονός ότι πλέον η ασφαλιστική εισφορά για τους εργαζόμενους σε πάνω από μια απασχόληση είναι μια, σε αντίθεση με το καθεστώς που ίσχυε πριν, σύμφωνα με το οποίο θα έπρεπε αυτοί/ες να καταβάλλουν διαφορετικές εισφορές σε καθένα από τα ταμεία στα οποία απασχολούνταν.

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί και για το καθεστώς της διαδοχικής ασφάλισης ότι υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις στον νόμο 4387 του 2016 που καθορίζουν τις συνταξιοδοτικές προϋποθέσεις που θα πρέπει να εφαρμοστούν προκειμένου να καθοριστεί ο αρμόδιος φορέας, ο οποίος θα εκδώσει την σύνταξη. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτόν τον φορέα, ο ενδιαφερόμενος θα πρέπει να διαθέτει τουλάχιστον 1000 μέρες ασφάλισης (Υπουργείο Εργασίας, 2022)

4.1.5. Σύνταξη με οφειλές στον ΕΦΚΑ

Τέλος, σχετικά με τις διατάξεις που μεταβλήθηκαν με τον νόμο 4611 του 2019, προκύπτει ότι οι ασφαλισμένοι είναι σε θέση να λάβουν σύνταξη από τον ασφαλιστικό τους φορέα ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχουν καταβάλλει κάποιες ασφαλιστικές εισφορές, καθώς σε αυτήν την περίπτωση αν ισχύουν μια σειρά από προϋποθέσεις, εκδίδεται η σύνταξη, από την οποία παρακρατείται ένα ποσό για μέχρι 60 μήνες. Το ποσό αυτό δεν μπορεί να είναι μικρότερο από 50 ευρώ μηνιαίως.

4.2. Η Επικουρική σύνταξη των ασφαλισμένων

Η επικουρική σύνταξη έχει χαρακτήρα συμπληρωματικό της κύριας σύνταξης. Σκοπός της είναι η ενίσχυση του εισοδήματος των ασφαλισμένων όταν επέλθει ο ασφαλιστικός κίνδυνος του γήρατος, της αναπηρίας ή του θανάτου (για τους επιζώντες συζύγους και τα τέκνα αυτών).

Ο τρόπος υπολογισμού του μερίσματος του ΜΤΠΥ μεταβλήθηκε με τον νόμο 4387 του 2016 και σήμερα υπολογίζεται με διαφορετικό τρόπο για τις καταθέσεις των ασφαλισμένων πριν το 2014 και με διαφορετικό τρόπο για αυτές που πραγματοποιήθηκαν μετά το 2015. Στην δεύτερη περίπτωση εφαρμόζεται το λεγόμενο σύστημα νοητής κεφαλαιοποίησης (Υπουργείο Εργασίας, 2022)

4.3. Εφάπαξ παροχές στους ασφαλισμένους

Η εφάπαξ παροχή θεσμοθετήθηκε για να αμβλύνει τις συνέπειες από την απότομη μετάβαση από το ενεργό επαγγελματικό βίο στη συνταξιοδοτική αργία και αποτελεί επέκταση της συνταξιοδοτικής προστασίας των εργαζομένων με σκοπό την αναπλήρωση μέρους του απολεσθέντος εισοδήματός τους. Και σε αυτήν την περίπτωση, προκύπτει διαφορετικός τρόπος υπολογισμού της εφάπαξ παροχής για τα έτη εργασίας πριν το 2013 και διαφορετική για αυτά μετά το έτος αυτό. Μάλιστα, για τα δεύτερα έλαβαν χώρα δυο διαδοχικές τροποποιήσεις. Η μια από αυτές πραγματοποιήθηκε με τον νόμο 4387 του 2016 και η άλλη με τον νόμο 4670 του 2020 (Υπουργείο Εργασίας, 2022)

4.4 Οι εισφορές των ασφαλισμένων

Στην παράγραφο αυτή λαμβάνει χώρα μια σύντομη αναφορά στις ασφαλιστικές εισφορές των εργαζόμενων στην Ελλάδα, όπως αυτές διαμορφώθηκαν τα τελευταία χρόνια. Η

αναφορά περιλαμβάνει μια σύντομη συζήτηση για κάθε μία από τις σημαντικότερες κατηγορίες ασφαλισμένων με ταυτόχρονη σημείωση σχετικά με τις αλλαγές που έλαβαν χώρα με το νόμο του 2016. Οι κατηγορίες στις οποίες θα γίνει αναφορά είναι οι εξής (Υπουργείο Εργασίας, 2022):

- ✓ Οι ασφαλιστικές εισφορές για εργαζόμενους που είναι μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα
- ✓ Οι ασφαλιστικές εισφορές για εργαζόμενους που είναι μισθωτοί στον δημόσιο τομέα
- ✓ Οι ασφαλιστικές εισφορές για εργαζόμενους που εξασκούν ελευθέριο επάγγελμα ή είναι αυτό-απασχολούμενοι
- ✓ Οι ασφαλιστικές εισφορές για εργαζόμενους που είναι αγρότες
- ✓ Οι ασφαλιστικές εισφορές για εργαζόμενους που είναι εργάτες γης
- ✓ Διαδικασίες σχετικά με την αναγνώριση των ετών ασφάλισης και τέλος
- ✓ Διαδικασίες που σχετίζονται με την δυνατότητα για συνέχιση της ασφάλισης πέραν των ορίων συνταξιοδότησης

4.4.1. Οι ασφαλιστικές εισφορές των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα

Όπως προκύπτει από το ασφαλιστικό πλαίσιο στην Ελλάδα, για τους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα προβλέπεται εισφορά που φτάνει το 20% του μισθού τους. Αυτό επιμερίζεται με την αναλογία των δυο τρίτων να επιβαρύνει τον εργοδότη και το ένα τρίτο να επιβαρύνει τον ίδιο τον εργαζόμενο. Σημειώνεται, ότι όπως ρυθμίστηκε στον τελευταίο νόμο του 2020, ο εργοδότης είναι υπεύθυνος για την παρακράτηση των εισφορών των εργαζόμενων (του ενός τρίτου), το οποίο το καταβάλλει ο ίδιος.

Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο τα δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, όσο και το επίδομα άδειας υπόκεινται στην υποχρέωση καταβολής εισφορών με βάση τον παραπάνω κανόνα. Από την υποχρέωση εξαιρούνται μόνο οι μεταβιβαστικές πληρωμές του κράτους «λόγω γάμου, γεννήσεως τέκνων, θανάτου και βαριάς αναπηρίας».

Σε αυτό εμπίπτουν όλοι εργαζόμενοι στα ταμεία τα οποία συνενώθηκαν με σκοπό την δημιουργία του ΕΦΚΑ, τα οποία είναι τα εξής (Υπουργείο Εργασίας, 2022)

- ✓ ΙΚΑ- ΕΤΕΑΜ και των ειδικών ταμείων ΤΑΠ – ΟΤΕ, ΤΣΠ – ΕΤΕ, ΤΑΠ – ΔΕΗ

- ✓ Τομέας Ασφάλισης Ναυτικών και Τουριστικών Πρακτόρων
- ✓ ΤΣΜΕΔΕ, ΤΣΑΥ
- ✓ Τομέας Ασφάλισης Νομικών του ΕΤΑΑ
- ✓ ΕΤΑΠ – ΜΜΕ
- ✓ Σε άλλες ειδικές κατηγορίες εργαζόμενων

Επίσης, υπάρχουν ρυθμίσεις σχετικά με περιπτώσεις μείωσης των ασφαλιστικών εισφορών των εργαζόμενων και ειδικές ρυθμίσεις για τα βαρέα και ανθυγιεινά, οι οποίες ωστόσο δεν μεταβλήθηκαν κατά την ασφαλιστική μεταρρύθμιση του 2017 και ως εκ τούτου δεν αναφέρονται. Αντίθετα, γίνεται αναφορά στις αλλαγές που έλαβαν χώρα με τον νόμο του 2016 αλλά και από αυτόν του 2020 και οι οποίες αναφέρονται

A. στις εισφορές επικουρικής ασφάλισης οι οποίες ανέρχονται σε ποσοστό 6,50% επί εκείνων των μηνιαίων αποδοχών του ασφαλισμένου που λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό των εισφορών της κύριας σύνταξης και

B. στις εισφορές που αναφέρονται στην εφάπαξ παροχή, οι οποίες χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες των 26, των 31 και των 36 ευρώ, οι οποίες φυλάσσονται για τον καθένα που τις καταβάλλει σε ατομική μερίδα.

4.4.2. Οι ασφαλιστικές εισφορές των μισθωτών του δημόσιου τομέα

Σχετικά με τους ασφαλισμένους του δημόσιου τομέα ισχύουν σε γενικές γραμμές όλα όσα ισχύουν και για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα, όσον αφορά τουλάχιστον τις παρακρατήσεις των εισφορών και το ποσοστό τους στις συντάξιμες αποδοχές. Επιπλέον, σχετικά με την απασχόληση εργαζόμενων σε βαρέα και ανθυγιεινά, ο νόμος του 2016 προέβλεπε το επίπεδο των εισφορών αυτών στο 4,3% για τους ασφαλισμένους του δημοσίου πριν την δημιουργία του ΕΦΚΑ, ενώ για τους απασχολούμενους του ΙΚΑ-ΕΤΕΑΜ προβλεπόταν πρόσθετη επιβάρυνση του εργοδότη κατά 2,7%.

Σχετικά με τις εισφορές της επικουρικής ασφάλισης τα ποσοστά προσδιορίστηκαν στα ίδια επίπεδα με αυτά των ιδιωτικών υπαλλήλων (στο 6,5%), ενώ μικρές αλλαγές στις κατηγορίες εισφορών των νομικών σημειώθηκαν με τον νόμο του 2020. Αλλαγές στις εισφορές

των μετόχων του ΜΤΠΥ δεν παρατηρήθηκαν, ενώ για τις εισφορές της εφάπαξ παροχής χρησιμοποιήθηκαν οι ίδιες κατηγορίες που προβλέπονταν για τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα μετά τις αλλαγές των νόμων του 2016 και του 2020.

4.4.3. Οι ασφαλιστικές εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών και των αυτό-απασχολούμενων

Με βάση την μεταρρύθμιση του 2016, καθένας ελεύθερος επαγγελματίας έχει την δυνατότητα να επιλέξει μια εκ των έξι κατηγοριών εισφοράς. Η επιλογή αυτή διαρκεί για έναν χρόνο και στην περίπτωση που δεν μεταβληθεί από τον εργαζόμενο, τότε διατηρείται ως έχει και για τον επόμενο. Αυτό αποτελεί μια από τις σημαντικότερες τομές του εν λόγω νόμου καθώς στο προηγούμενο ρυθμιστικό πλαίσιο που ισχύει, η αλλαγή σε καθεμία από τις κλάσεις γίνονταν αυτόματα και λαμβάνονταν υπόψη μόνο η χρονική διάρκεια που είχε ενεργή την επιχείρησή του το άτομο. Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δίνεται η δυνατότητα για τους νέους αυτό-απασχολούμενους να επιλέξουν την ειδική, χαμηλότερη κατηγορία και να παραμείνουν σε αυτήν για τα 5 πρώτα χρόνια της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει αναλυτικά τα ποσά εισφορών που αντιστοιχούν σε κάθε κλάση.

Πίνακας 16. Η μηνιαία εισφορά για την κύρια σύνταξη των ελεύθερων επαγγελματιών και των αυτοαπασχολούμενων, όπως ισχύει σήμερα

Ασφαλιστική Κατηγορία	Μηνιαία Εισφορά Κύριας Σύνταξης
1η	€155
2η	€186
3η	€236
4η	€297
5η	€369

6η	€500
Ειδική Κατηγορία για νέους επαγγελματίες	€93

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, 2022

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι τα ποσά που προβλέπονται για την επικουρική ασφάλιση και την εφάπαξ παροχή ισχύουν στο ίδιο πλαίσιο με τους εργαζόμενους μισθωτούς στον ιδιωτικό τομέα, ενώ υπογραμμίζεται ότι οι αλλαγές αυτές επήλθαν με την μεταρρύθμιση του νόμου 4387 του 2016 και τροποποιήθηκαν με το άρθρο 35 του νόμου 4670 του 2020.

4.4.4. Οι ασφαλιστικές εισφορές των αγροτών και των εργατών γης

Στο ίδιο μήκος κύματος με τους ελεύθερους επαγγελματίες αλλά με διαφορετικές κλάσεις, ασφαλίζονται και οι αγρότες, με βάση τις αλλαγές που έλαβαν χώρα το 2016 και το 2020. Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τις αλλαγές αυτές, όπως ίσχυαν μέχρι το 2021 και σε σχέση με το νέο καθεστώς που ισχύει από 1.1.2022.

Πίνακας 17. Η μηνιαία εισφορά για την κύρια σύνταξη των αγροτών, όπως ισχύει σήμερα

Ασφαλιστική Κατηγορία	Μηνιαία Εισφορά Κύριας Σύνταξης	
	2021	2022
1η	€89	€91
2η	€107	€110
3η	€136	€139

4η	€171	€175
5η	€212	€218
6η	€288	€295

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, 2022

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι για τους εργάτες γης ισχύει το ρυθμιστικό πλαίσιο του νόμου 3863 του νόμου 2010, το οποίο καθορίζει τις προϋποθέσεις χρήσης του «εργόσημου» εκ μέρους τους για κάθε ημέρα απασχόλησης.

4.4.5. Οι ασφαλιστικές εισφορές για παράλληλη απασχόληση

Μια σημαντική αλλαγή που έλαβε χώρα με την μεταρρύθμιση του 2016 ήταν η απαλλαγή από υποχρέωση καταβολής δυο ή περισσότερων εισφορών για τα άτομα που απασχολούνταν σε πάνω από μια εργασία. Αναλυτικότερα, δημιουργήθηκαν τρεις διαφορετικές περιπτώσεις (Υπουργείο Εργασίας, 2022)

- ✓ Στην περίπτωση απασχόλησης σε πάνω από έναν εργοδότη ως μισθωτός, ο ασφαλισμένος πρέπει να καταβάλλει κάθε εισφορά για κάθε έναν εργοδότη
- ✓ Στην περίπτωση δραστηριοποίησης σε δυο ή περισσότερες επιχειρήσεις ως μη μισθωτός, ο εργαζόμενος καταβάλλει μία μόνο εισφορά
- ✓ Και στην περίπτωση που ο εργαζόμενος απασχολείται ως μισθωτός και ως ελεύθερος επαγγελματίας, τότε πάλι καταβάλλει μια εισφορά αλλά αυτή είναι υποχρεωτικά της 2^{ης} κατηγορίας όπως αυτές παρουσιάστηκαν νωρίτερα ή μεγαλύτερης.

Συμπεράσματα

Η ανάλυση που προηγήθηκε κατέδειξε αρχικά την ανάγκη της μεταρρύθμισης του 2017, η οποία συνεχίστηκε και με τους νόμους του 2020 και αφετέρου παρατηρήθηκαν και κάποια αρχικά σημάδια μεταστροφής της κατάστασης ήδη από το 2018. Αντί άλλων συμπερασμάτων κρίθηκε σκόπιμο στο σημείο αυτό να παρουσιαστούν δυο συγκεντρωτικοί πίνακες της μελέτης του IOBE στην οποία έγινε ήδη αναφορά και σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Ο πρώτος από αυτούς παρουσιάζει συνολικά τις μεταρρυθμίσεις του ασφαλιστικού συστήματος τα τελευταία χρόνια και ο δεύτερος παρουσιάζει τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν πρακτικά. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι η προσπάθεια εξυγίανσης του ασφαλιστικού συστήματος θα πρέπει να συνεχιστεί. Ωστόσο, γνώμη του γράφοντος είναι ότι οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή στο ασφαλιστικό σύστημα οποιασδήποτε χώρας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιμετωπίζει ουσιαστικά το πρόβλημα, αν δεν υιοθετηθούν από τους υπεύθυνους χάραξης και εφαρμογής πολιτικών, πολιτικές αντιμετώπισης του δημογραφικού προβλήματος που ταλανίζει όχι μόνο την Ελλάδα, αλλά και όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Πίνακας 18. Διαρθρωτικές παρεμβάσεις στο ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια

Δομικές
Ενοποίηση ασφαλιστικών ταμείων κύριας / επικουρικής ασφάλισης
Εξίσωση κανόνων εισφορών και τρόπου υπολογισμού παροχών
Σύνδεση παροχών με το σύνολο των καταβληθέντων εισφορών κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου
Διαχωρισμός κλάδων υγείας των ταμείων από κλάδους σύνταξης
Μεγαλύτερη διαφάνεια μέσα από τις περιοδικές εκθέσεις ΗΛΙΟΣ

Παραμετρικές
Αύξηση ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης
Αυστηροποίηση του πλαισίου για τις πρόωρες συνταξιοδοτήσεις
Επικουρική σύνταξη: Εφαρμογή συστήματος προκαθορισμένων εισφορών - νοητής κεφαλαιοποίησης, κανόνας μηδενικού ελλείμματος
Εξορθολογισμός ειδικών κατηγοριών ασφαλισμένων, όπως ΒΑΕ
Μείωση συνταξιοδοτικής δαπάνης

Πηγή: Νόμοι 3655/2008, 3863/2010, 3865/2010, 3918/2011, 3986/2011, 4002/2011, 4052/2012, 4093/2012, 4254/2014, 4336/2015, 4387/2016, 4455/2017, 4578/2018. Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Πηγή: IOBE, 2019.

Πίνακας 19. Κύρια και επικουρική συνταξιοδοτική δαπάνη τον Σεπτέμβριο του 2013 και του 2018 αντίστοιχα

	Σεπ. 2013	Σεπ. 2018	% μεταβολή
Πλήθος συνταξιούχων			
Κύρια Σύνταξη	2,897,195	2,830,856	-2%
Επικουρική & Μερίσματα	1,558,652	1,632,701	5%
Συνταξιοδοτική δαπάνη (€)			
Κύρια Σύνταξη	2,020,582,226	2,050,060,897	1%
Επικουρική & Μερίσματα	282,850,727	251,162,305	-11%
Μέση σύνταξη (€)			
Κύρια Σύνταξη	697	724	4%
Επικουρική & Μερίσματα	181	154	-15%

Πηγή: IOBE, 2019.

Βιβλιογραφία

Barr, N. and P. Diamond (2008), *Reforming pensions: Principles and policy choices*. Oxford: Oxford University Press.

Bloom, D., McKinnon, R. (2013). *The Design and Implementation of Public Pension Systems in Developing Countries: Issues and Options*. IZA Policy Paper No. 59

Casey, B. H. (2009), 'Policy learning and social protection: What have we learnt?', *International Social Security Review*, 64(1), 1-14.

European Commission (2021). *The 2021 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU*. Joint Report prepared by the Social Protection Committee (SPC) and the European Commission (DG EMPL)

ILO (2011), *Social protection floor for a fair and inclusive globalization (Report of the Advisory Group chaired by Michelle Bachelet, Convened by the ILO with the collaboration of the WHO)*, Geneva: International Labour Office.

McCord, A. (2010), 'The impact of the global financial crisis on social protection in developing countries', *International Social Security Review*, 63(2), 31-45.

OECD. (2020). *OECD Pensions Outlook 2020*. Available at: <https://doi.org/10.1787/67ede41b-en>

IOBE. (2019). *Συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη*.

IOBE. (2022). *Επαγγελματική ασφάλιση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και προοπτικές*

Υπουργείο Εργασίας (2022). *Ασφαλισμένοι. Διατίθεται στον διαδικτυακό τόπο: <https://ypergasias.gov.gr/koinoniki-asfalisi/asfalismenoi-eisfores-kai-paroches/>. [1/2/2022]*.